

Pregledni rad.
Prihvaćen: 15. prosinca 2021.

NOGOMETNI TRILER *MINUTA 88* JURICE PAVIČIĆA U NASTAVI HIJ-a

Antonio-Toni Juričić
Filozofski fakultet
Zagreb

Sažetak: Nogomet je jedna od tema uz pomoć koje razvijamo međukulturnu i jezičnu kompetenciju u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika (HIJ). „Najvažniju sporednu stvar na svijetu” nalazimo u udžbenicima za učenje HIJ-a bilo da se spominju sportski uspjesi igrača, klubova, reprezentacije bilo da se govori o nogometnoj igri kao rasonodi. Motiv nogometa prisutan je i u hrvatskoj književnosti kao npr. u poeziji Krešimira Bagića, prozi Jurice Pavičića ili pak drami Borivoja Radakovića. S nogometom su povezane emocije poput sreće, tuge, nade, razočaranja, bijesa, strepnje i olakšanja. Zanimljiv je nogometni leksik, izrazi poput *primiti gol kroz uši*, *objesiti kopačke o klin*, *postaviti živi zid*... Rad prikazuje studentske aktivnosti u nastavi HIJ-a na C1 razini prema ZEROJ-u koje bi se mogle provoditi prije, tijekom te nakon čitanja romana *Minuta 88* (2002) Jurice Pavičića.

Ključne riječi: nastavne aktivnosti, HIJ, nogometni triler *Minuta 88*, međukulturna kompetencija, nogometni leksik

1. UVOD

U radu ćemo prikazati roman *Minuta 88* (2002) Jurice Pavičića s obzirom na studentske aktivnosti u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika (HIJ) na razini C1 prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (ZEROJ). Studentske aktivnosti temelje se na metodičkim uputama Gillian Lazar iz knjige *Literature and Language Teaching: a guide for teachers and trainers* (1999). Cilj je rada pokazati kako Pavičićev

roman može doprinijeti razvijanju jezičnih, ali i međukulturnih kompetencija koje zauzimaju važno mjesto u poučavanju inih jezika (usp. npr. Gulešić Mahata i Udier, 2019; Požgaj Hadži i sur., 2012; Vidan, 2016).

Roman *Minuta 88*, napisan u formi trilera, prati nekoliko likova koje povezuje jedan nogometni klub i zakulisne igre oko njega na pozadini tranzicijskih procesa hrvatskoga društva. Prema književnim povjesničarima i kritičarima, djelo pripada tzv. stvarnosnoj prozi ili kritičkom mimitizmu. Riječ je o djelima koja su, parafrazirajući ćemo ovdje naslov knjige Anere Ryznar, uhvaćena u ralje života. Ryznar romanesknoj prozi pristupa kao složenom diskurznom tipu u kojem se prelamaju drugi tekstovi, jezici i diskurzi, ali i šire društvene te medijske prakse (Ryznar, 2017, str. 6). Autorica, između ostaloga, upućuje na Pavičićev tekst *Prošlo je vrijeme Sumatra i Javi* (2004) u kojem se opisuje zaokret hrvatske proze zadnjega desetljeća 20. stoljeća i prvih godina 21. prema temama stvarnosti, što predstavlja odmak od literarnih eskapizama prethodnih razdoblja (usp. Ryznar, 2017. str. 138-139). Kao ilustraciju navedenom, na samom kraju romana *Minuta 88* čitamo autorovu metatekstualnu napomenu:

Ova se knjiga zbiva u mom gradu Splitu i vrti oko nogometnog kluba. Podsjećanje na jedan stvarni i slavni nogometni klub nameće se i neizbježno je. Svi dijelovi knjige koji se tiču prošlosti Kluba i njegove bivše veličine točni su, temelje se na onome što znam i čega se sjećam. Priča ove knjige, svi njeni likovi, prostori, te utakmice i situacije koje se tiču sadašnjice Kluba u potpunosti su fikcija. Dijelovi knjige koji se tiču navijačke kulture temelje se na mojim sjećanjima, sjećanjima koja sam čuo i onima koja sam pročitao u monografiji *Torcida* Dražena Lalića. Zahvaljujem njenom autoru i onima koji su u njegov mikrofon ispričavali svoj život. (Pavičić, 2002, str. 167)

Odnos između fikcije i fakcije vrlo je važan za interpretiranje Pavičićeva trilera. To prepoznaju i čitatelji:

utorak 24.05.2004. , ponedjeljak Igrarija : tko je za partiju trešete ? Dobio Hajduk prvenstvo . Nije da sam neka navijačica , ali opet mi draže da su dobili moji . Sada će oni „ zgasiti Playstation „ kad osvoje jedno . : –) Nekako se dogodilo da sam u isto to vrijeme čitala Pavičića , njegov posljednji roman Minuta 88 . Dobra knjižica , taman za izgurati noć

neželjnu sna . Nogomet . Vječna muška tema . Namještanja , ucjene , laži svega tu ima . Taman po mjeri . Taman da ti ne dopustiti odlaganje te hrpe slova . I koliko god ja bila svjesna činjenice kako su sve te riječi samo obična fikcija , kako se pisac zaigrao da bi zaigrao (izigrao ?) i nas uništila mi veselje oko slavlja . Znakovit je i sličan komentar na svakoj Pavičićevoj knjizi : „ Kad je nastajao , ovaj triler je bio fikcija . Već danas se doimlje poput dokumenta „ . (1) Kad se sve zbroji , život postaje zakulisna igra , a pozornica puko uvježbavanje uloga . Dajte raji kruha i igara Oduvijek ista priča . (hrWac)

2. VIŠE OD IGRE

Sportske teme česte su u nastavi inih jezika. I sami studenti kada predstavljaju svoju zemlju ili pak govore o Hrvatskoj, spominju sportske uspjehe, ali i poraze, te reakcije na njih i u medijima i u umjetničkim djelima poput stripa, književnosti, fotografije itd. Nogomet, “najvažniju sporednu stvar na svijetu”, nalazimo u udžbenicima za učenje HIJ-a bilo da se spominju uspjesi igrača, klubova, reprezentacije bilo da se govori o nogometnoj igri kao razonodi. Motiv nogometa prisutan je i u hrvatskoj književnosti, kao npr. u poeziji Krešimira Bagića, prozi Jurice Pavičića ili drami Borivoja Radakovića. Sport općenito jedna je od tema prope-deutičkog udžbenika *Hrvatska na drugi pogled* (2019) koji stoga sadrži tekst *Tjelesna kultura, sport i olimpizam u Hrvatskoj* čija je autorica Jelka Gošnik.

S obzirom na to, uvodno, prije samoga čitanja romana *Minuta* 88 studenti na nastavi komentiraju tekst Terryja Eagletona koji problematizira ulogu sporta u društvu naglašavajući mjesto nogometa:

U današnje vrijeme jedna od najpopularnijih i najutjecajnijih grana kulturne industrije svakako je sport. Ako se zapitate što danas daje smisao životu mnogim ljudima, naročito muškarcima, nećete previše pogriješiti odgovorite li ‘nogomet’. Možda ne bi mnogi bili spremni to priznati, ali sport – a u Velikoj Britaniji naročito nogomet – zamjenjuje sve one plemenite ciljeve – vjeru, nacionalni suverenitet, osobnu čast, etnički identitet – za koje su ljudi stoljećima bili spremni život dati. Sport podrazumijeva plemensku lojanost i suparništvo, simboličke rituale, fantastične

legende, idole, epske bitke, ljepotu, fizičko ispunjenje, intelektualno zadovoljstvo, vrhunski spektakl i duboki osjećaj pripadnosti. Ujedno pruža doživljaj ljudske solidarnosti i bliskosti koji se ne može iskusiti putem televizije. Bez tih bi vrijednosti mnogi životi zacijelo bili prilično prazni. (Eagleton, 2008, str. 36-38)

Nadalje, da bismo proširili diskusiju o fenomenu sporta, navodimo repliku Krležine drame *Vučjak* (1923) u kojoj dramsko lice Krešimira Horvata sportove alegorijski dovodi u vezu s ratom:

Ako se dobro promisli, što se, vraga, ja danas čudim da teče krv? Što se ja, do vraga, uvijek iznova tome čudim? Ta mi smo bokseri! Spram nas bi Homerovi ljudi izgledali kao ništice! Sjećam se još vrlo dobro kako sam kao dijete u drugom razredu pučke škole dobio na dar slikovnicu iz prusko-francuskog rata! Mostovi što eksplodiraju, konjaništvo na jurišu! (...) A sport? A nogomet! A mačevanje? A olimpijade? I to sve što se danas događa, i to sve je jedna evropska olimpijada! (Krleža, 1988, str. 133)

Nakon toga mogu se usporediti autopoetski komentari dvojice pisaca koji pripadaju različitim razdobljima hrvatske književnosti. Naime u tekstu *Feljton o feljtonu i feljtonisti* objavljenom u *Hrvatskoj reviji* 1937. Vjekoslav Majer piše o muzi feljtona koja feljtonistu koji ne može naći temu, a rokovi ga objavljivanja pritišću, između ostaloga, predlaže da piše o proljeću, pticama u Tuškancu, prvim pupovima i svakako o duši. Međutim zdvojni feljtonist svojoj muzi odgovara:

O proljeću, o duši. Za ovu nogometnu generaciju! Oni vole čitati o golovima, a meni život već čitav život zabija golove, a ja sam tako slab golman da mi svaka lopta koju mi ljudi zabiju isklizne iz ruke, i opet je gol. Neće danas ljudi slušati o proljeću. A kad pišem o duši, pitaju me gdje se ta duša nalazi, da li u gornjem dijelu tijela, ili u donjem. Nezahvalna je to danas tema, vrlo nezahvalna. (Majer, 1965, str. 284)

S druge strane Boris Maruna u zbirci poezije *Ograničenja* (1986) objašnjava vlastitu poetiku riječima: „Kad ipak pišem, nastojim to činiti tako, da me mogu čitati i kibici nogometnih utakmica. Drugim riječima, poezija bi trebala izići na ulicu. To znači, da poezija, barem u jednom od svojih vidova, ne bi smjela biti teža od dizanja utega.” (Maruna, 1986, prema Jergović, 2013)

Da bismo studente upoznali s podtekstom Pavičićeva romana, upućujemo ih na zapažanja Krešimira Bagića koji ukazuje na važnost sporta u trenucima nastajanja hrvatske države u zadnjem desetljeću 20. stoljeća:

Sport je devedesetih bio mnogo više od igre. S jedne strane velika su natjecanja stvarala dojam uključenosti Hrvatske u globalna događanja, a s druge se vjerovalo da uspjesi hrvatskih sportaša pridonose općoj afirmaciji države. (...) Na prostoru Hrvatske najvažniji je sport dakako nogomet. Međutim zbivanja izvan travnjaka možda više govore od rezultata na travnjaku i možda iz neočekivanog kuta osvjetljaju paradokse desetljeća. Predsjednik Franjo Tuđman javno se deklarirao kao navijač Dinama i poticao stvaranje velike momčadi za europsku pozornicu i gradnju velebnog stadiona. No predsjednik nije podnosio ime Dinamo. (Bagić, 2016, str. 104-105)

Naglašavamo da je prvi hrvatski predsjednik, između ostaloga, isticao da to ime simbolizira ostatke boljševičkog komunizma i diktata iz Moskve. Međutim vatreni navijači maksimirskoga kluba nikada se nisu mogli pomiriti s promjenom imena. Njima je upravo to ime bilo simbol hrvatstva. Skandiralo se „Dinamo, Dinamo” i „Ne zna Franjo kak je to, kad se voli Dinamo...”, a posebno mjesto zauzima pjesma *Dinamo ja volim grupe Pips, chips & videoclips* koja je nastala 1992. Navijači su svoj protest izražavali i grafitima. Jedan od tih grafita, ispisan u jednom zagrebačkom kvartu 1990-ih, poigrao se pokratama NK vs. FK, odnosno pridjevskim sinonimima nogometni/fudbalski:

NK DINAMO – FK CROATIA 4:0

Prema *Jezičnom portalu*, imenica *fudbal* je rijetka, zastarjela te pripada srpskomu jeziku. Ironičnost autora/ice grafita očita je u vremenu kada, prema Bagiću, leksikografski fetiš predstavlja popisivanje razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika (Bagić, 2016, str. 102).

Da je nogomet bio i ostao više od igre, potvrdilo se i u reakcijama na izjavu nekadašnje predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović koja je u listopadu 2019. napomenula da je HNK Rijeka 1980-ih godina bila rezervni klub za beogradske nogometne klubove FK Partizan i FK Crvenu zvezdu. Predstavnici riječkoga kluba zatražili su od

predsjednice dodatno objašnjenje na što im je ona, između ostaloga, odgovorila da je bila i ostala navijačica HNK Rijeke, ali i da dobro zna kakav je bio status kluba tih osamdesetih godina kada su politički podobni igrači dobivali priliku dok su talentirani bili pričuve. Njezin nasljednik na čelu RH Zoran Milanović tih je dana pak govorio o HNK Hajduku kao omiljenom klubu Josipa Broza Tita, hrvatskom klubu koji je na svojim dresovima nosio zvijezdu petokraku koja je bila toliko velika da se na nju moglo nabosti.

U vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije navijači Dinama i Hajduka znali su zajednički pjevati:

Dinamo i Hajduk
Dva su kluba bratska
S njima se ponosi
Čitava Hrvatska

Međutim nakon osamostaljenja Republike Hrvatske dio navijača tih dvaju klubova sudjeluje u međusobnom vrijeđanju i fizičkom obračunavanju. Odlazak na hrvatski derbi postaje opasan. O tome čitamo i u romanu Jurice Pavičića:

Za razliku od njih, zagrebački se navijači nisu šetali gradom. (...) Policija ih je kroz koridor sproveda u autobuse i otpratila na stadion. Stiglo ih je ponešto i solo, iz Hercegovine, Zagore i iz pravca Zagreba. Parkirali bi automobile na mudroj udaljenosti, poskidali ZG tablice i plave zastavice, posakrivali šalove i stjegove i zaputili se na stadion, na južni sektor predviđen za goste. (82-83)

Grad je u tom trenutku već gorio. Policajci su u Frankopanskoj i Solinskoj napravili koridor, potiskivali gomilu i izdvajali alkoholizirane, ali je šteta već bila napravljena. Po cijelom Poljudu i Varošu gorjeli su kontejneri za smeće. Ekipa iz Radunice uništila je dva zglobna gradska autobusa. Vatrogasci su šmrkovima rastjerivali rulju po trgovima, uokolo su ležale krhotine stakla provaljenih trafika i razbijenih izloga. (95)

U naraciji se isprepliću sportski rezultati i društvenopolitička povijest splitskoga nogometnog kluba. Uoči potpisivanja ugovora s amsterdamskim *Ajaxom* vratar Prgin oprašta se od trofejne sobe u kojoj su,

pokraj zastavica klubova, medalja, pehara, plaketa te odličja, izložene i fotografije:

Fotografije su nudile i kratki kurs povijesti. Na jednoj se vidi momčad Kluba koja igra protiv ekipe dalmatinskih Talijana odjevenih u majice autonomističkih boja, plave i žute, s tri leopardove glave na klupskom grbu. Na drugoj su igrači Kluba u kraljevskom jugoslavenskom dresu s bijelim dvoglavim orlom na prsima, tamo negdje dvadesetih. Na slici s ratnog turnira u južnoj Italiji igrači Kluba na prsima su imali crvenu zvijezdu veličine lubenice. Kasnih šezdesetih godina na klupski su se dres krišom vratile hrvatske crvene i bijele kockice, a onda u sedamdesetima nestale. Na jednoj od predratnih slika igrači su se fotografirali u društvu kraljice Marije. Jedna visoka vertikalna slika prikazivala je maršala Tita kako predaje pehar dugokosom kapetanu Kluba: po kapetanovoj **glam** frizuri vidio si da je iz polovice sedamdesetih. Na osobito istaknutoj fotografiji vidio si igrače Kluba u uniformama i s kapama troglavicama nalik na one španjolskih Republikanaca. Prgin se približio da pročita legendu: bila je snimljena 1944. na Malti, a između igrača Kluba i njihovih britanskih protivnika stajao je nasmiješeni maršal Montgomery. (133-134)

U radu *Sport – tijelo – igra* Ozren Biti govori o promjenama u praćenju sporta uslijed epidemijskog širenja sportskih kladionica referirajući se na tezu Hansa Ulricha Gumbrechta prema kojoj „sport pod krinkom dokolice izlazi iz svojih konvencionalnih okvira i nahrupljuje u ostatak naše životne svakodnevice, sileći nas u poziciju permanentnih sportskih potrošača prije negoli fanova”. Ilustriraju to riječi jednoga od ispitanika koji je sudjelovao u Bitijevu istraživanju: „(p)rije si čekao cijeli tjedan, mjesec, da bude jedna utakmica, nadao si se, (a) sad ti se više ni ne gleda jer toga ima toliko puno” (usp. Biti, 2017). Međutim dio publike još uvijek nogomet doživljava kao utjehu, bijeg od svakodnevice. Stoga jedan od Pavičićevih likova uoči važne utakmice kaže:

– Bilo bi dobro da ih dobijete. Bar da nam nešto u životu dobro ide. (81)

Studenti komentiraju navedeno te uspoređuju s mogućim sličnim primjerima iz sportskoga života svoje zemlje.

3. POZITIVCI I NEGATIVCI

Jedan od zadataka koji studenti mogu dobiti jest da se za vrijeme čitanja romana usredotoče na glavne i sporedne likove te vode bilješke o njima. Na nastavi će se kasnije studentske bilješke usporediti te će studenti u parovima pisati svoje dijaloge između likova romana, ubacivati nove situacije u fabulu te prokomentirati jednu od poruka djela:

Svatko svakom može biti krvnik, protivnik, saveznik i dobročinitelj, samo ako se karte tako slože. (144)

Ovdje se možemo osvrnuti na doslovna i prenesena značenja imenica *krvnik*, *protivnik*, *saveznik*, *dobročinitelj*, *karta* te glagola *složiti*. O važnosti figurativnoga jezika u nastavi inih jezik piše Gillian Lazar u knjizi *Meanings and metaphors: activities to practice figurative language* (2003).

Studenti iznose svoje asocijacije uz navedene riječi, istražuju rječničke opise te kolokacije u korpusima. Navest ćemo samo neke primjere za imenicu *karta* iz IHJJ-ove *Kolokacijske baze hrvatskoga jezika*:

- graditi kule od karata
- ide / koga / karta
- igraće karte
- igrati na jednu kartu
- igrati na posljednju kartu

Također ćemo upoznati studente s pjesmama *Nogomet* (1933) Vladimira Nazora i *Lopta* (2001) Krešimira Bagića u kojima imenica *lopta* predstavlja posebni lirski motiv (usp. Pavličić, 2005; Biti, 2012) koji se može na nastavi različito iščitavati. Upućujemo na povratni glagol *loptati* se i njegova značenja. Na primjer:

Djeca se bezbrižno igraju vani . Voze bicikle , love se , igraju školicu , loptaju se . (hrWac)

Mislim da je to od VL-a jako nekorektno , da se loptaju s čitateljima pa tu i tamo im dozvole komentiranje kolumni a onda već drugi dan to ukinu . (hrWac)

Nakon toga posvećujemo se pojedinim likovima romana. Vratar Pr-gin, jedan od glavnih likova, potječe iz radničke obitelji i zahvaljujući

sportu na putu je da osigura svoju materijalnu egzistenciju. Međutim pripovijeda se i o njegovoj obiteljskoj drami. On se prisjeća majke koja je umrla od raka pluća, a njegovu ljubav Helenu, od koje krije „u šta je upao”, čeka operacija dojke, dok mu otac pati od posljedica rada u azbestani i ogorčen je na Boga, državu i sebe jer zbog svojih principa nije „pobiga iz hale u partiju ili radnički savjet”. O Prginu, koji se našao u procijepu između moralnosti i pragmatičnosti, između ostaloga, čitamo:

Koliko se stvari promijenilo u tih pet godina, od vremena kad nije poznavao Helenu, kad je neuspješno pokušavao igrati nogomet po seoskim momčadima i kad se, suviše mlad za tako nešto, suočavao s time da mu gore, iza tog niza terasa, umire mater. Puno se toga u međuvremenu dogodilo, a Prgin je vjerovao da se na duže rate dokopao života koji je držao sretnim. (75)

S druge strane kao kontrapunkt stoje beskrupulozni negativci poput direktora Kluba Vuškovića:

Vušković je bio direktor kluba. Lokalni političar, mlad, imućan i uspješan. Biografija je govorila njemu u prilog: bio je županijski vijećnik, imao je privatnu firmu i dvokatnicu u dobrom kvartu. Klupski ga veterani nisu voljeli jer nikad nije bio igrač, navijači jer je bivši komunist, a običan svijet jer se pričalo da je lupež. (47)

S Vuškovićem je bilo mudro biti u dobrim odnosima: spadao je u one ljude kakve je dobro poznavati ako hoćeš legalizirati bespravnu gradnju, ili unajmiti gradski prostor, ili posušiti kaznene bodove u prometu. Vušković je takve stvari rješavao, a ljudi bi mu to pamtili i vraćali. (62)

Studenti iznose svoja zapažanja o dvama izdvojenim likovima te posebno navode motive koji stoje u pozadini njihovih postupaka unutar teksta. Također komentiraju ostale likove romana. Napomenimo da pripovjedačevi komentari oblikuju likove te u tim dijelovima romana možemo iščitati određene autorove poglede na društvenu zbilju. S obzirom na to da je Jurica Pavičić kolumnist i filmski kritičar, zanimljivo bi bilo usporediti njegove publicističke tekstove s njegovom fikcijom. Isto tako važni su primjeri intermedijalnosti i intertekstualnosti kojima je protkana naracija:

Dugo je hodao do autobusne stanice. Oko njega se pružao podivljali istočni Split, grad betonskih kubusa građenih bez dozvole, zguranih pojata od bloketa iz kojih strše armature i satelitske antene. Hodao je po šljunčanom nasipu koji je trebao glumiti nogostup, uzmičući pred svakim automobilom koji bi prošao i uzvitlao prašinu. Svi uvijek tamburaju o moru, palmama i lavandi, mislio je, a to je sranje. Jedino lavande ima uokolo, raste posivjela od cementne prašine u svakoj grabi i iz svake odbačene gume. (...) Da se okrenuo, iza sebe bi vidio smetlište nasuto zemljom koje je toliko naraslo da izgleda kao krater iz Bliskih susreta treće vrste – samo što onaj krater nisu opsjedali galebovi, a bura nije s njega raznosila najlon kese i novinski papir, razbacujući ga kilometrima uokolo po tuđim okućnicama, tiramolima i okopanom kupusu. (...) Odjednom su ga shrvale sve one glupe misli o smislu života i zašto i čemu sve to, one koje se obično svale pubertetlijama na pleća kad previše čitaju Hessea i Salingera. (125-126)

Osim toga naglasit ćemo da se kronotop *Splita* isprepliće s kronotopom *puta* gdje se posebno uočavaju određeni aspekti navijačke supkulture koja formira likove:

Putovao je i na gostovanja. Vozio se autobusom do Lisabona i Bukurešta, sjedio bi na kotaču po dvadeset sati, gutao dim marihuane od kojeg bi cijeli bus bio puknut već do Maslenice. Kad ne bi bio na brodu, Frik bi i dan danas znao potegnuti u goste, sjesti u auto i pravac Španjolska, Mađarska ili Poljska. Žele za to više nije imao snage Posljednji je put na gostovanje otišao '95. Klub je igrao s atenskim *Panathinaikosom*, na utakmicu su putovali brodom. Cijele noći vozili su se Jadranom od luke do luke, u svakom bi ih portu dočekale sirene i bakljada. More je bilo mirno, odsjaj mjeseca ljeskao se na površini, a pripiti navijači pozaspali su u mreži kojom je bio natkriven isušeni brodski bazen. Bio bi to divan izlet, da nisu izgubili. Ali izgubili su. Vozio se natrag busom cijeli dan i noć, a na sjedištu ispred njega sjedio je neki dvometraš koji je bezočno spustio naslon. U Split je stigao izmučen, shrvan bolovima i ponižen do kraja. Tog jutra na kolodvoru odlučio je da nikad više neće putovati na gostovanje, jer nije mogao podnijeti povratak nakon poraza, osjećanje gađenja nad samim sobom i time kakav si idiot. (42)

Nakon čitanja navedenoga odlomka studenti na nastavi uspoređuju ulogu motiva utakmice *Hajduk – Panathinaikos* u proznom diskurzu s onom u pjesmi koju je Ivana Žužul objavila u *Libri* 1996:

BANANA ROLAD

Žrtvujem tri četvrtine sebe
utakmici *Hajduk-Panathinaikos*.
Pokoravam se:
ljubaznom nutkanju domaćina,
susretljivosti negdašnjih prijatelja,
nasilnom *Banana roladu*.
Potom u strahu
od zlokobne distance
postajem kuharica:
tražim recept za novi kolač
i tako dajem od sebe
preostalu četvrtinu.
Tonem,
zajedno s drugima
u neizbježno.

4. NOGOMETNA SPIKA

Pavičićev roman obilježen je miješanjem standardnih i razgovornih idioma. Ilustrira to npr. sljedeći dijalog:

- Hvala šta si oprala suđe – progovori Frikov brat i odloži šalicu u sudoper. Pustio je u nju mlaz vode, a crni talog raspršio se sudoperom.
- Di je Frik?
- Ko će znat. Ne pita on mene di idem, neću ni ja njega. Frikov brat obuče cipele i navuče džemper. I dalje ga je ispitivački gledao.
- Reka mi je da dođem. Da donesem rakete.
- Znam. – Frikov brat se nasmiješi posprdno.
- Oće to bit u redu?
- Šta ne bi bilo?
- Oćeš ić, sutra? – upita Žele, tek zato da potakne razgovor.
- Na utakmicu?
- Žele potvrdno kimne.

– Neću, ne loži ti to mene više. Prije je. (79)

S obzirom na to studentima se zadaje da ispišu riječi romana koje odstupaju od hrvatske standardnojezične norme te da neke od njih, poput npr. imenica *barufa*, *štiva*, *bevanda*, *šudar* ili *trliš*, prevedu na svoje jezike. Isto tako može se organizirati debata o ulozi žargona, vulgarizama i talijanizama u romanu. Također studenti mogu prokomentirati za-pažanja Rade Jarka koja se tiču jezika pripovjedača Pavičićeva trilera:

U Jurice Pavičića, kao pisca krimića, odmah upada u oči uloga naratora, odnosno profil trećeg lica koje priča priču. Ovdje je riječ o naglašenju, ironično opuštenu pripovijedanju u slengu — koje bi bilo vrlo pogodno za takav tip romana, dapače izvrsno — uz ograničenje da se čitatelj uvijek može zapitati tko je taj što to priča u slengu. No, kvartovski slengovski glas nije jedini narator. Pavičićev narator bez dvojbe se koristi ovakvim riječima: *rasporak*, *prigoda*, *naljepnice naftnih derivata*, ali i *koguma* (što inače znači džezva, za one koji ne znaju), *štiva*, *teštakalda* itd., bez ikakva odmaka. Dakle, opuštenu se fakovskom govoru mjestimice parira i suprotstavlja standardni književni govor, što nema logike ako se autor već odlučio za naratora koji govori u slengu. No, to bi se još moglo proglasiti pogreškom lektora koji uopće nije shvatio piščevu namjeru pa je umjesto *parapet*, *patent* ili *šlic* stavio *rasporak*. No, postoji i treći glas, a to je glas Jurice Pavičića novinara, prilično inteligentna komentatora — znači to je treći, gotovo znanstveni diskurs, čest u socijalno esejističkim pasusima, ili dijelovima rečenica kojih ima ponegdje u romanu (ali ipak manje nego u drugima) i koje su njegovo punilo, vezivno tkivo. Ovu sitničavu analizu nisam radio zbog nje same, jer to nipošto nije slučaj samo na najnižoj jezičnoj razini — nego zbog činjenice da se i Pavičić autor, dakle kao kompletan *subjekt* ili osoba, kao pisac krimića, razbija na dva ili tri dijela/glasa: dijeli se na opuštenog fakina iz kvarta, znanstveno esejističkog komentatora i čovjeka koji želi pisati čistim *književnim* jezikom, što je prilično paradoksalno. Jer čistoća književnoga jezika prlja već postojeću čistoću slenga. (Jarak, 2002)

Ovdje ćemo navesti neke od odlomaka romana u kojima se pripovijeda sportskim odnosno nogometnim žargonom:

Pročitao je novine dok je čekao da se u kafe-aparatu ugrije voda. Sportski je uvodničar pisao kako su Zagrepčani 'uvijek neugodan protiv-

nik' , 'po pravoj mjeri Kluba', za koji je to 'trenutak istine' i 'test za dvojbenu kvalitetu momčadi'. Razumio je dovoljno žargon sportskog tiska. (76)

Klub je imao loptu. Vezni s brojem osam na leđima počeo je nerezonski driblati u zoni šuta. Više sretno nego umješno okrenuo je dvojicu u tamnim majicama, dao for i izišao na rub šesnaesterca. Protivnički je libero izišao u blok. Osmica baš i nije znao što bi, jer je otišao predaleko da u gužvi ikome doda. Posve okružen, opalio je jako prema голу. (89)

Isto tako upućujemo na pojedine lekseme i frazeme koji se općenito pojavljuju u nogometnome žargonu: *dribling, škarice, volej, lob, igra glavom, lažnjak, peta, tunel, sombrero, dupli pas, rolica, povratna lopta, unutrašnji i vanjski felš, dati loptu u for, štopati, upasti u zaleđe, golgeter, španer, hakler, primiti gol kroz uši, objesiti kopačke o klin, postaviti živi zid*.

Prema tome studenti mogu dobiti zadatak da pronađu odgovarajuće izraze u svojim jezicima te navedu neke koji možda ne postoje u hrvatskom jeziku kao što to, među ostalim, radi Sinan Gudžević u esejima gdje nogometni leksik zauzima važno mjesto (usp. npr. Gudžević, 2018, str. 158-161).

Također ćemo studente upoznati s radom *Jezik hrvatske televizijske nogometne reportaže* (2005) u kojem Sanda Lucija Udier daje iscrpan pregled izražajnih sredstava nogometnih televizijskih komentatora te tekstem Borisa Dežulovića *Panenka: Brkati Čeh koji nas je podsjetio da je nogomet samo – igra* (2010) gdje nam se donosi priča o eponimu *panenka* nastalom zahvaljujući čarobnom голу čehoslovačkoga reprezentativca, pogotku za koji je čuveni brazilski nogometaš Pele rekao „tako nešto može napraviti samo genij ili luđak”.

Jedna od vježbi može biti i to da se studentima prikaže isječak neke utakmice koji bi oni onda prenosili kao da su televizijski komentatori. Dakako, moglo bi ih se upoznati i s nekim poznatim hrvatskim komentatorima i njihovim nezaboravnim obraćanjima publici, kao što su to npr. bile riječi „Ljudi, ma je li to moguće?! Ludnica, šta je ovo?” Mladena Delića iz 1983. na kraju kvalifikacijske utakmice između Jugoslavije i Bugarske za Europsko prvenstvo u Francuskoj 1984. Taj je antologijski

komentar kasnije, ponekad malo izmijenjen, postajao i dio drugih iskaza koji nisu nužno vezani uz sport:

„Ljudi moji , je li to moguće ?” šta bi reka naš Delić . Izađimo svi na izbore , glasajmo za grad i ukinimo ovu lopovštinu i nepotizam koji vlada gradom Ne damo Split (hrWac)

Kako bi rekao Mladen Delić : Ma ljudi moji je li to moguće ? Na žalost jest U ovoj državi sve je moguće I prije će u zatvoru ili sa debelom kaznom završiti neki sitni kriminalci i neke sitne ribe nego oni koji pronevjere milijune eura. (hrWac)

I na kraju studenti kod kuće pišu kratke osvрте na roman te ih na nastavi čitaju i komentiraju. Isto tako mogu izmisliti intervju s Juricom Pavičićem u kojem bi netko od njih bio sam autor, a ostali bi postavljali pitanja o njegovu životu i stvaralaštvu.

5. ZAKLJUČAK

Rad je predstavio jedan pristup Pavičićevu romanu *Minuta 88* te nogometu kao temi koja u nastavi HIJ-a doprinosi razvijanju međukulturnih i jezičnih kompetencija na razini C1 prema ZEROJ-u. Roman Juriće Pavičića pruža studentima mogućnost da se nogometna stvarnost te hrvatsko društvo sagledaju iz više kutova, a da se istovremeno uoče jezične osobitosti. Neka buduća čitanja mogla bi roman dovesti u vezu s drugim proznim ostvarenjima u kojima nogomet funkcionira kao *lajtmotiv*, kao što su npr. *Velo misto* (1981) Miljenka Smoje, *Sjaj epohe* (1990) Borivoja Radakovića, *Klub* (1997) Tonče Anković, *Metastaze* (2006) Ale-na Bovića (pseudonim Ive Balenovića), *Slobodni udarac: nogometne priče* (2006) grupe autora te *Wilimowski* (2016) i *Herkul* (2019) Miljenka Jergovića.

LITERATURA

- Bagić, K. (2016) *Uvod u suvremenu hrvatsku književnost 1970. – 2010.* Zagreb: Školska knjiga.

- Biti, O. (2012) Umjetnost kao dokaz i utočište metastaziralog nogometa. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* (0547-2504) 49/2, 185-204. <https://doi.org/10.15176/0547-2504>
- Biti, O. (2017) Sport – tijelo – igra. U: Brković, I. i Pišković, T. (ur.) *Tijelo u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi: zbornik radova 45. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola, 27-44.
- Dežulović, B. (2010) *Panenka: Brkati Čeh koji nas je podsjetio da je nogomet samo – igra*. Jutarnji list, 10. srpnja 2010. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/panenka-brkati-ceh-koji-nas-je-podsjetio-da-je-nogomet-samo-igra-2113617>, pristupljeno 28. 6. 2021.
- Eagleton, T. (2008) *Smisao života*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Gošnik, J. (2019) Tjelesna kultura, sport i olimpizam u Hrvatskoj. U: Udier, S. L. (ur.) *Hrvatska na drugi pogled. Udžbenik hrvatske kulture i društva*. Zagreb: Srednja Europa i FF press, 341-381.
- Gudžević, S. (2018) *Maksimir i Mirogoj. Zvijezde nad Brazilom* (Knjiga 1.). Zagreb: Fraktura.
- Gulešić Machata, Milvia i Udier, S. L. (2019) Akademska kultura i hrvatski kao ini jezik. U: Banković-Mandić, I., Čilaš Mikulić, M. i Matovac, D. (ur.) *Croaticum – Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika: 4. zbornik radova*. Zagreb: FF press, 53-69.
- Jarak, R. *Fabularna snalažljivost, ali...* Vijenac, god. X, br. 217, 27. lipnja 2002. <https://www.matica.hr/vijenac/217/fabularna-snalazljivost-ali-14186/>, pristupljeno 28. 6. 2021.
- Jergović, M. (2013) *Boris Maruna: Idite, idioti*. <https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/boris-maruna-idite-idioti/>, pristupljeno 24. 11. 2019.
- Krleža, M. (1988) *Tri drame. Galicija, Vučjak, Golgota*. Sarajevo: Oslobođenje, Mladost, Delo – Globus.
- Lazar, G. (1999) *Literature and Language Teaching: a guide for teachers and trainers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lazar, G. (2003) *Meanings and metaphors: activities to practice figurative language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Majer, Vj. (1965) *Pjesme i pjesme u prozi. Novele. Život puža. Feljtoni*. Zagreb: PSHK. Matica hrvatska. Zora.
- Pavičić, J. (2002) *Minuta 88*. Zagreb: V.B.Z.
- Pavičić, J. (2004) Prošlo je vrijeme Sumatra i Javi. *Sarajevske sveske* br. 5. <https://sveske.ba/en/content/proslo-je-vrijeme-sumatra-i-javi>, pristupljeno 29. 6. 2021.
- Pavličić, P. (2005) Nogomet i moderna hrvatska lirika. *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 31 (1), 352-373.
- Požgaj Hadži, V., Benjak, M., Balažić Bulc, T. i Plešković, M. (2012) Dvije ure kulture – kulturološki sadržaji i nastava stranoga jezika. U: Požgaj Hadži, V. (ur.) *Izazovi kontrastivne lingvistike / Izzivi kontrastivnoga jezikoslovlja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 265-275.
- Ryznar, A. (2017) *Suvremeni roman u raljama života*. Zagreb: Disput.
- Udier, S. L. (2005) Jezik hrvatske televizijske nogometne reportaže. U: Stolac, D., Ivanetić, N. i Pritchard, B. (ur.) *Jezik u društvenoj interakciji: zbornik radova sa savjetovanja*. Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 502-512.
- Vidan, A. (2016) Kulturološko-iskustveni pristup poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika. U: Banković-Mandić, I., Čilaš Mikulić, M. i Juričić, A.-T. (ur.) *Croaticum – Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika: 3. zbornik radova*. Zagreb: FF press, 117-130.
- Žužul, I. (1996) Banana rolad. *LIBRA, Zbornik SC Književnog kluba* br. 4, 19.

FOOTBALL THRILLER *MINUTA 88* BY JURICA PAVIČIĆ IN TEACHING CROATIAN AS L2

SUMMARY

Football is one of the topics for the development of intercultural and linguistic competences in teaching Croatian as a second language. “The most important side thing in the world” can be found in textbooks for learning Croatian as L2, whether it is to mention sports results of players, clubs, our national team or whether it speaks about the game of football as a pastime. The motif of football is also present in Croatian literature, such as in the poetry of Krešimir Bagić, prose of Jurica Pavičić or drama of Borivoj Radaković. Football is associated with emotions such as happiness, sadness, hope, disappointment, anger, anguish and relief. Football vocabulary is interesting, expressions such as, *get a goal through ears, hang up spikes, set up a living wall...* This paper gives activities for use with students at CEFRL level C1 in Croatian as L2 before, during and after reading novel *Minuta 88* (2002) by Jurica Pavičić.

Keywords: learning activities, Croatian as L2, football thriller *Minuta 88*, intercultural competence, football vocabulary